

РАҚАМЛАШТИРИШ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ БОШҚАРУВИДА ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИҚ ВА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Шадманов. Х.Н.

ТДИУ. Phd. Доценти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20392419>

Глобаллашув, халқаро рақобатнинг ўсиши, технологик ва ахборот ўзгаришлари давлат бошқаруви шакллари ва тушунчаларининг ўзгаришига сабаб бўлади. Бу бошқарув, давлат бошқаруви ва янги давлат бошқаруви, глобал бошқарув ва яхши бошқарув контсептсиясига асосланган, рақамли EraGovernance ва бошқалар.

Рақамлаштириш — давлат бошқарувида ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш орқали қарор қабул қилиш, хизмат кўрсатиш ва назорат жараёнларини оптималлаштириш жараёнидир. У **e-government**, **digital government** ва **smart government** концепциялари асосида ривожланади.

Давлат бошқарувида рақамлаштириш:

- транзакцион харажатларни қисқартиради;
- инсон омилини камайтиради;
- қарор қабул қилиш тезлиги ва сифатини оширади.

Ҳужжат Ўзбекистонда жисмоний ва юридик шахсларнинг манфаатлари ва эҳтиёжларини қондириш, давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш, рақобатдошлигини ошириш ва мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожлани- шини рағбатлантириш учун самарали электрон ҳукумат тизимини шаклланти- риш йўналишлари, механизмлари ва муддатларини белгилайди. Контсептсияни амалга ошириш давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти самарадорлигини оширишни, самарадорлик, самарадорлик, очиқлик, очиқлик, ошкоралик, ишонч тамойиллари асосида давлат бошқарувининг сифат жиҳатидан янги даражасига эришишни таъмин- лайди. Бугунги иқтисодий шароитда фуқаролар ва хўжалик юритувчи субъ- эктларнинг зарур ҳаракатчанлиги ва рақобатбардошлигини таъминлаш, ҳокимиятни амалга оширишда коррупция хавфини минималлаштириш, Ўзбекистондаги ижтимоий-иқтисодий тараққиёт томонидан мамлакатнинг инвестиция жозибадорлиги, ишбилармонлик муҳити ва рақобатбардошлигини ошириш. Қоғозда, шунингдек, миллий кўрсаткичларни ва умумлаштирилган кўрсаткичларни шакллантириш учун манба маълумотларининг мавжудлигини ҳисобга олган ҳолда, Ўзбекистоннинг ҳудудлари учун электрон ҳукумат ривожланиш индексини ҳисоблаш учун маълумотлар келтирилган.

Иқтисодий самарадорлик — давлат ресурсларидан энг кам харажат билан энг юқори ижтимоий натижага эришиш даражасидир.

Рақамлаштириш шароитида иқтисодий самарадорлик қуйидагилар орқали ошади:

- бюджет харажатларини оптималлаштириш;
- давлат хизматларини автоматлаштириш;
- коррупция хавфларини камайтириш;

- маълумотларга асосланган (data-driven) бошқарув.
Давлатга бўлган ишонч ва унинг иқтисодий аҳамияти

Давлатга ишонч — фуқаролар ва бизнес субъектларининг давлат институтларига нисбатан ишонч даражаси бўлиб, у:

- солиқ интизоми;
 - инвестицион муҳит;
 - иқтисодий фаолликка бевосита таъсир қилади.
- Ахборот технологиялари давлат фаолиятининг:
- очиқлигини;
 - ҳисобдорлигини;
 - шаффофлигини ошириш орқали ишончни мустаҳкамлайди.

Давлат бошқарувида ахборот технологияларидан фойдаланиш йўналишлари

Электрон ҳукумат (E-Government)

- давлат хизматларини онлайн кўрсатиш;
 - “ягона дарча” тамойили;
 - вақт ва харажатларни қисқартириш.
- Очиқ маълумотлар (Open Data)
- давлат қарорларининг шаффофлиги;
 - жамоатчилик назорати;
 - тадбиркорлик ва инновация учун маълумот манбаи.

Электрон бюджет ва электрон харидлар

- бюджет маблағларидан самарали фойдаланиш;
- давлат харидларида рақобатни ошириш;
- коррупцияни чеклаш.

Big Data ва сунъий интеллект

- прогнозлаш;
- рискларни аниқлаш;
- ижтимоий-иқтисодий сиёсатни оптималлаштириш.

Блокчейн технологиялари

- маълумотлар ўзгармаслиги;
- ишончли реестрлар;
- транзакцияларда шаффофлик.

Ахборот технологияларининг иқтисодий самарадорликка таъсир механизми

Омил	Таъсир
Автоматлаштириш	Маъмурий харажатлар камаяди
Шаффофлик	Коррупция хавфи пасаяди
Тезкорлик	Қарор қабул қилиш сифатли бўлади
Ҳисобдорлик	Давлатга ишонч ортади

Рақамлаштиришдаги муаммолар ва чекловлар

- рақамли нотенглик;
- киберхавфсизлик муаммолари;

- кадрлар етишмаслиги;
- институционал қаршилиқ.

Бу муаммоларни бартараф этиш:

- рақамли компетенцияларни ошириш;
- ахборот хавфсизлигини кучайтириш;
- норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш орқали амалга оширилади.

Рақамлаштириш шароитида ахборот технологияларидан самарали фойдаланиш:

- давлат бошқарувида иқтисодий самарадорликни оширади;
- давлат институтларига бўлган ишончни мустаҳкамлайди;
- барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланишни таъминлайди.

Рақамлаштириш шароитида давлат бошқарувида иқтисодий самарадорлик ва ишончлиқни ошириш учун ахборот технологияларидан фойдаланишнинг умумий назарий ва махсус тадқиқот усуллари қўлланилади, хусусан, илмий билимларнинг диалектик усули замонавий тенденцияларни кузатишга имкон берилади. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Иқтисодий ва ижтимоий масалалар бўйича департаментининг фикрига кўра, электрон ҳукумат ва технология янгиликлари давлат бошқаруви учун барқарор ривожланиш воситаси бўлишига катта имкониятлар яратиши мумкин. Кенг маънода электрон ҳукуматни давлат бошқарувида ахборот технологияларидан фойдаланиш ва татбиқ этишнинг намунаси сифатида кўриш мумкин. Е-ҳукумат маълумотлар ва маълумотларни самарали бошқариш, давлат хизматлари кўрсатишни кўпайтириш ва фуқаролар учун алоқа каналларини кенгайтириш учун иш оқимларини бирлаштиришга имкон беради.

Инновациялар ва электрон ҳукумат орқали давлат бошқаруви янада самарали бўлиши, янада сифатли хизматлар кўрсатиши ва ошкоралиқ ва ҳисобдорлик талабларига жавоб бериши мумкин, бу эса ижтимоий интеграцияга ва мамлакатлар ўртасида барқарор ривожланиш учун салоҳиятни оширишга олиб келиши мумкин.

Вазирлик ва Ўзбекистоннинг рақамли трансформацияси бўйича қўмита нафақат янги электрон хизматларни яратади, балки уларни ҳаёт ва бизнес вазиятлари нуқтаи назаридан оптималлаштиради.

Рақамлаштириш шароитида давлат бошқарувида иқтисодий самарадорлик ва ишончлиқни ошириш учун ахборот технологияларидан фойдаланиш, рақамлаш-тириш соҳасидаги давлат сиёсатини шакллантириш ва амалга оширишни таъминлайди, рақамли инновациялар, рақамли иқтисодиёт, электрон ҳукумат, электрон демократия ва ахборот жамиятининг ривожланиши:

- фуқароларнинг рақамли кўникмаларини ва рақамли ҳуқуқларини ривожлантириш соҳасида давлат сиёсатини шакллантириш ва амалга ошириш;
- очиқ маълумотлар соҳасидаги давлат сиёсатини шакллантириш ва амалга ошириш, миллий электрон ахборот ресурсларини ривожлантириш ва

ўзаро мувофиқлик, Интернетга кенг полосали уланиш ва телекоммуникация, электрон тижорат ва бизнес инфратузилмасини ривожлантириш;

электрон ишонч services. Бу 2024 соҳасидаги юридик шахслар фаолиятини учун шароит яратиш таъминлаш марказий сертификатлаш органи функцияларини бажариш, Ўзбекистон режалари вазирлиги Digital конвертация фуқароларга давлат хизматлари 100% очиқлигини таъминлаш учун ва онлайн бизнес, транспорт инфратузилмаси, аҳоли пунктлари ва уларнинг ижтимоий объектларининг 95 фоизини юқори тезликдаги Интернетга уланиш, 6 миллион Ўзбекистонликни рақамли кўникмаларни ривожлантириш дастурига жалб қилиш, Ўзбекистоннинг ЯИМ таркибидаги ИТ-нинг 10 фоиз улушини таъминлаш. Ҳозирда вазирлик қуйидаги лойиҳалар устида ишламоқда: электрон соғлиқ- ни сақлаш, электрон кабинет, мобил илова, электрон чақалоқ, ИДН билан бирга паспорт, болаларни он-лайн рўйхатдан ўтказиш, электрон пенсия, смартиД, рақамли шахсни тасдиқловчи маълумотлар, сертификатсиз давлат, электрон яшаш жойи, трембита, дастурчилар идораси, онлайн-банк, электрон сайловлар, электрон рўйхатга олиш, электрон имзо, шахсий карта, САСП-ларнинг ишини автоматлаштириш, Е-ҳукуматни баҳолашнинг яна бир муҳим кўрсаткичи - бу электрон ҳукуматга олиб келадиган БМТнинг электрон ҳукумат сўровидир.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Center. 2019. Citizens' assessment of the situation in the country and government activities, level of trust in social institutions and politicians. URL: <http://razumkov.org.ua>
2. <https://iiv.uz/pages/ozbekiston-respublikasi-prezidentining-farmonlari>
3. ПФ-6079-сон 05.10.2020 «Рақамли Ўзбекистон — 2030» стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида. <https://lex.uz/ru/docs/5030957>.
4. How does e-government use affect citizens' trust in government? — илмия мақола, электрон ҳукумат фойдаланилиши ва фуқаролардаги ишонч ўртасидаги боғлиқлик масаласини ўрганеди.
5. The impact of digital government on government trust — рақамли ҳукуматнинг давлатга ишончга таъсири бўйича тадқиқот.
6. From Digital Government to Digital Governance: Are We There Yet? — рақамли бошқарув ва рақамли иқтисодиёт мавзусида аналитик мақола.
7. Artificial Intelligence in Government: Why People Feel They Lose Control — давлатда сунъий интеллект жорий этилиши натижасида ишонч ва институционал натижалари ҳақида илмий таҳлил.
8. A Trust Framework for Government Use of Artificial Intelligence and Automated Decision Making — давлатда автоматлаштирилган қарор қабул қилиш тизимларида ишончни таъминлаш концепцияси